

«L'arquitectura és amor»

Ell, va néixer el maig del 1906 a Barcelona. Quan encara no li havien sortit les primeres dents, els seus ulls ja s'extasiaven amb el paisatge de les cames de les dones que cada nit anaven a treballar al Moulin Rouge, al costat de casa seva. «Escorsa, ets un predestinat», li deien els seus amics, empenyats amb la ubicació que a cadascú pertoca per atzar. D'això fa quasi un segle i ha passat, com qui diu, tota una vida.

Ell va ser un dels fundadors del Partit Comunista Català, «només en queda l'Ardiaca», i es defineix com a «català, republicà i d'esquerres». Per això se'n va anar a l'exili, d'on tornà el 1979. Ara diu que està molt estranyat: «Veig molta gent que es diu socialista i és monàrquica. No ho entenc... és una malaltia». Ell, l'arquitecte, s'empipa quan sent parlar de post-modernisme: «Això no vol dir res. Tot ha estat modern: el gòtic, el romànic... són mots que no diuen res i s'amaguen darrere els mots. Jo només crec en les coses que es fan». Ell és Domènec Escorsa. Vuitanta anys recorreguts amb l'esguard reflexiu de qui sap escoltar, esperar i enraonar. Domènec Escorsa no té, però, cap ratlla a la història de Catalunya, encara.

—¿Qui és Domènec Escorsa?

—És un noi que de jove va tenir un primer mestre que era el meu pare. Ell era mestre d'obres i, quan jo li vaig dir que volia ser arquitecte, em va dir: «molt bé, el primer que has d'aprendre són els oficis que es fan en una obra». I vaig fer de paleta, de fuster i de manyà... Aquesta broma va durar onze anys.

—¿Vostè va fer arquitectura a Barcelona?

—Sí, però no vaig tenir «La majoria dels arquitectes d'ací, els que no es venen es lloguen».

Domènec Escorsa, arquitecte, secretari de la Comissió Internacional del Monument a Macià, tremendament vitalista, ens explica, en pocs minuts, quasi un segle d'anècdotes, a l'exili i al país.

Carles Ruiz

prou heroïtat per acabar. No sóc diplomata i, potser, és per això que amb Le Corbusier ens estimàvem tant, perquè ell tampoc ho era. Em recorde que una vegada un arquitecte espanyol va venir a treballar a casa de Le Corbusier, i li va dir que tenia el títol.

Le Corbusier se'l va mirar i li va respondre: «Miri, plegui'l en quatre, posi'l sobre la banquetta i assegui's a sobre. Després, agafi un llapis i em demostrarà el que sap».

DOMÈNEC UMBERT

—¿Ha tingut problemes per no tenir el títol?

—No he tingut mai cap problema. Jo us diré una cosa, la majoria d'arquitectes d'ací, els que no es venen, es lloguen. Hi havia el que es deia «els firmons», que per vint duros et firmaven un projecte. I això continua.

—¿Com va conèixer Le Corbusier?

—Me'l va presentar el Josep Lluís Sert a París.

—¿I què feia vostè?

—La Generalitat m'havia nomenat membre del Comitè Català del pavelló d'Espanya a l'Exposició Internacional de París del 1937. Per a la construcció del pavelló es van designar dos arquitectes: Sert i Luis Lacasa. Lacasa era l'home més gandul del món, però tenia honestedat i sempre va reconèixer que el pavelló era obra de Sert. Després, Lacasa va anar a Moscou de refugiat, i ni el mateix Stalin va aconseguir de fer-lo treballar. El Sert feia coses amb Le Corbusier i me'l va presentar. Per cert, ell, de nom, es deia Charles Jeanneret. Le Corbusier era el nom de guerra que utilitzava quan feia arquitectura.

—¿D'on va treure aquest nom?

—Era el nom d'un avi que tenia a Albí. Però quan pintava firmava amb el seu nom. No ens oblidem que ell i l'Ozenfant van ser els fundadors del purisme. Nosaltres volem celebrar enguany el seu centenari. Volem presentar, no tan sols les seves obres d'arquitectura, sinó també la seva pintura, la seva tapisseria, l'escultura i, sobre tot, la seva obra literària.

—¿És farà ací, a Barcelona?

—Ja m'agradaria. Hi ha converses, però encara no hi ha res decidit. M'ha trucat el director de Belles Arts d'ací. Em va dir que no em comprometés amb ningú sense veure'l. Jo sé per què. Volen posar a dintre gent que dona colzades perquè els retratin. És gent gran que no gosa utilitzar el seu nom i utilitza el del seu pare...

—Digui'ns-en alguna cosa...

—És un crític d'art que està a la Generalitat i que, d'arquitectura, no en té la més petita idea. No la té ara ni la tindrà mai. Deixem-ho córrer.

—Tornem a París, doncs. En aquella època vostè es va associar amb el Pierre Jeanneret...

—Sí, el Pierre i Le Corbusier estaven associats, però havien tingut algunes diferències per qüestions polítiques.

—¿Quines?

—El Pierre era més aviat simpatitzant comunista i Le Corbusier se'n

fotia, li era igual. Ara bé, hi havia una sèrie de gent que col·laborava en les revistes que ell feia. Hi havia el Pierfeu, el Philippe Lamour i d'altres. Aquesta gent era molt intel·ligent, però es deixava enredar una mica i estaven amb el Petain. Això va separar el Pierre i Le Corbusier.

—¿I què va passar?

—Com que sempre m'ha agradat enganxar la porcellana —perquè he trobat que trencar-la és més fàcil—... Quan li van oferir de fer la capital de Shandigarh, al Punjab, Le Corbusier va dir al Pierre que hi anés amb ell. El Pierre no volia acceptar i va dir, entre d'altres raons, que estava associat amb mi. Llavors, vaig organitzar un sopar a París i *voilà*, es va enganxar la porcellana. Se'n van anar cap a l'Índia i jo hi vaig anar un parell de vegades.

—¿I què em diu de l'època de Port Lligat?

—Jo tenia setze anys quan anava amb el Jaume Miravittles i ens trobàvem a Figueres. Hi anava els caps de setmana. Hi pujava amb la meua moto, una Norton, i m'havia fotut cada aterratge... De Figueres ens n'anàvem a Port Lligat, per estar-hi sols. La gent deia que érem una banda de bostjos.

—¿En recorda alguna de grossa?

—Sí, però va passar a Barcelona. Li l'explicaré. El Dalí i els surrealistes eren simpatitzants comunistes quan feien *Le Surréalisme au Service de la Révolution*. Es va fer un miting en un local de via Laietana, i hi van parlar el Daniel Montserrat, pel Bloc Obrer i Camperol; el Dalí, pels surrealistes, i el René Crevel, que poc temps després es va suïcidar. Hi havia unes eleccions per a diputats i es presentava el Maurin. Acció Catalana va presentar el Pompeu Fabra, i recordo que, abans de començar, el Dalí es va adreçar al públic dient: «Si hi ha entre nosaltres algun tipus com aquell fill de puta que ha gosat presentar la seva candidatura davant la del Maurin —em refereixo al Pompeu Fabra—, que surti de la sala perquè el seu aire ens empudega».

—A Port Lligat vostè va conèixer molta gent...

—Sí, hi vaig conèixer el Breton, l'Eluard, l'Eisenstein, el Dalí...

—Anem per parts, doncs. ¿Què em diu del Dalí?

—El Dalí és mort. El que passa és que està mal enterrat. Li han deixat una mà a fora perquè signi quadres en blanc. Hi ha els altres que els fan i els

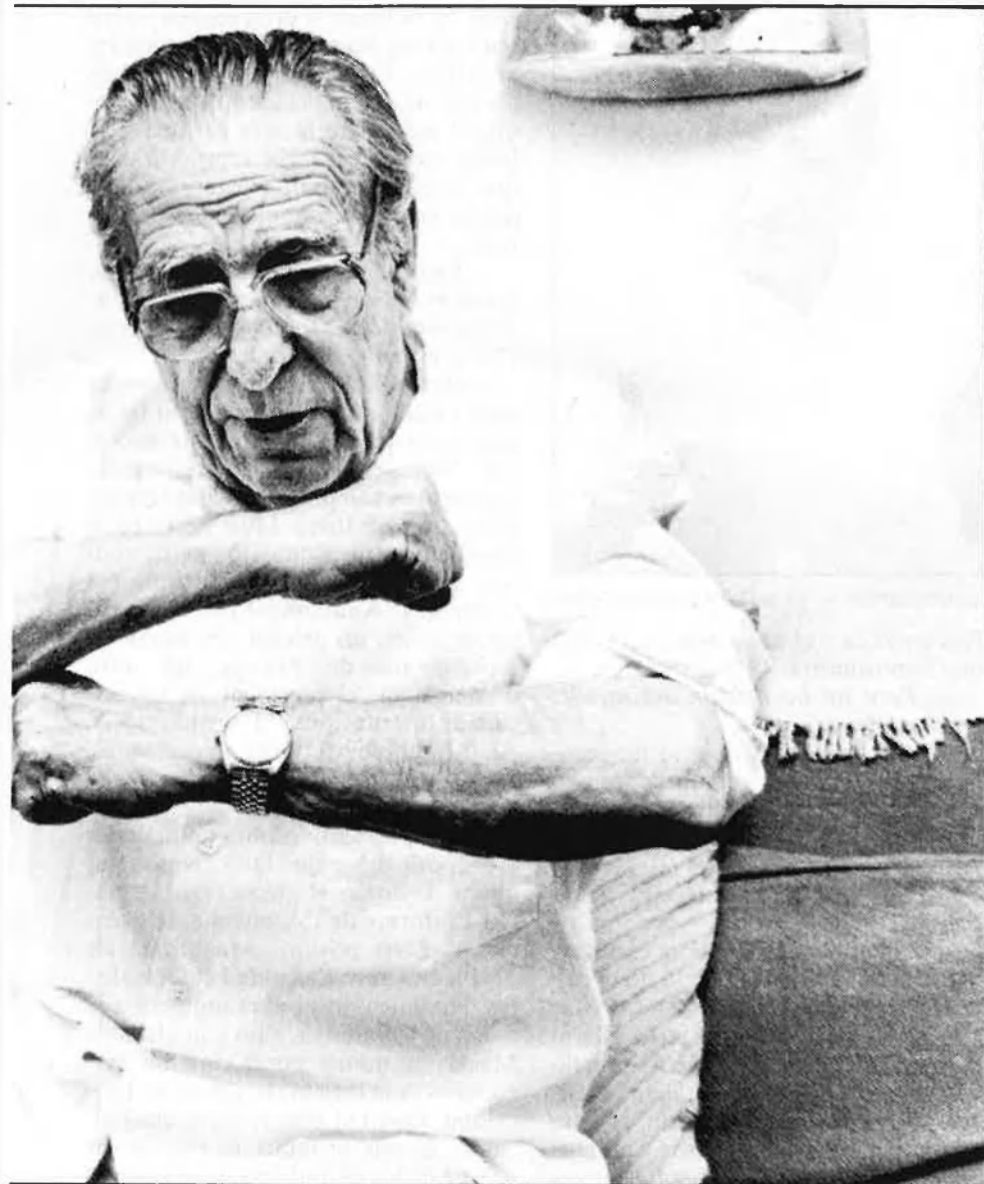

DOMÈNEC UMBERT

venen. Està voltat de tres gàngsters, que no deixen que la seva germana pugui veure'l. Jo fa dècades que no el veig. La darrera vegada que vaig parlar amb ell va ser al pavelló de l'Exposició de París. En aquells moments, quan hi havia la guerra d'Espanya, se'n va anar cap a Itàlia. Hi van fer un festival amb els feixistes italians i va haver-hi molta gent que es va deixar enganxar perquè hi havia el D'Annunzio... el Dalí va ser-ne un. Després d'això, va venir una vegada al pavelló. Deia que hi fèiem treballar el Miró, el Picasso, i que a ell no li fèiem fer res. Jo li vaig dir que no sabia com tenia els collons de presentar-se davant meu. «Torna't amb l'italià o vés amb el Franco». S'en va anar rondinant.

—¿I la Gala?

—Miri, la Gala, quarts, quarts. Excepte el transiberià, tothom li ha passat per sobre.

—¿I el Miró?

—Venia poc. No li agradava, perquè fèiem massa el burro. Nosaltres portàvem «les pescadores», que eren una bruses i uns pantalons que portaven els pescadors de la Costa Brava. Quan passejàvem per la Rambla de Figueres, ens deien que anàvem en pijama.

—¿I Lorca?

—També hi venia. La darrera vegada que el vaig veure va ser en la boda d'una parenta meva, a Miramar. Seria la darrera vegada que el veuria. El que no sap la gent és que ell va fotre el camp amb una caravana de gitanos durant un any. S'ho va passar pipa.

—¿També hi va passar l'Eisenstein?

—Sí, quan el van expulsar de França. Havia demanat l'entrada a Mèxic i, mentre esperava el visat, va passar tres mesos a Port Lligat. Hi va venir amb els surrealistes, en el mo-

ment en què feien *Le chien andalou*. Ell deia que un bon film es feia amb les tisores. Era molt reservat. No era com el Bunuel, que sempre feia broma i li deia «el ruso».

—I arribà la guerra civil...

—Jo estava a París. Llavors, quan van cridar la meua lleva, vaig venir i vaig entrar com a cap d'enginyers de la 31 Divisió, que manava el Trueba. La guerra... primer, el front del Pirineu, després l'Ebre, la retirada i cap a França.

—I l'altra guerra. Vostè vivia a un poble molt a prop de Beziers, sota l'ocupació nazi...

—Jo vaig estar a la Resistència. Anava amb un grup de *cheminots*. Vivia en un poble, Maurelhan, que era molt petit, poc més de mil habitants. Hi havia tropes i la Gestapo... fins i tot hi havia presoners russos. Per cert, un dia van rebre ordres superiors i vam fer escapar un rus. Hi érem

«...el cartutx quedava just al costat de la via, petava, eixamplava la via i el tren del darrere saltava».

cinc: el propietari més important del poble, el que després seria l'alcalde, el metge, un pescador de Tarragona i jo.

—M'han dit que els «mitjons de l'Escorsa» eren molt coneguts...

—Sí, he, he. Com que anàvem amb els *cheminots* i teníem informació, vam inventar un sistema especial per fer saltar trens.

—¿En què consistia aquest sistema?

—Passava una cosa... Nosaltres sabíem quan havia de passar un tren amb material o amb tropa. Llavors, agafàvem l'últim tren que passava just abans. A França, els wàters dels trens donen sobre un costat de la via, de manera que, si tires una cosa pel forat, va al costat de la via. Si tiraves un cartutx de dinamita, amb la velocitat del tren, et petava a fora i no feia res. Per contra, amb el mitjó ple de sorra, lligat per un cordill, el baixàvem pel forat del wàter. Quan el mitjó tocava a terra, el deixaves caure, deixaves la metxa una mica llarga i l'encenies. El cartutx quedava just al costat de la via, petava, eixamplava la via i el tren del darrere descarrilava.

—¿I els nazis?

—La Gestapo va fer dos registres a casa meua. Una vegada ens van agafar a tres-cents i ens van tancar en una església d'un poblet dels voltants. El Joan, el pescador de Tarragona, i jo ens vam escapar. Vam haver-hi de matar un guarda. Hi vam fugir a peu. I caminant, caminant, vaig entrar en una casa que no valia cinc rals, i em vaig trobar de sobte amb deu Gaudi penjats a la paret. Jo me'ls vaig mirar i els girava del revés. La senyora de la casa reia al darrere. «Ja els pot mirar, que són originals», em va dir. Llavors em va explicar que ells eren descendents de l'administrador de la casa Gaudi. Després, la Gestapo va agafar de nou el Joan. No va voler parlar i es va suïcidar.

—Senyor Escorsa, el pare del Samaranch li va donar una empenta en la seva professió...

—Sí, perquè em va encarregar de fer la fàbrica de Premià i després van arribar d'altres projectes que em va encarregar: Molins de Rei, Vilassar de Dalt...

—Sembla que vostè va fer el primer pla de remodelació de la Costa Brava...

—No, però n'hi ha alguna cosa. En Galés, que era en aquell moment el

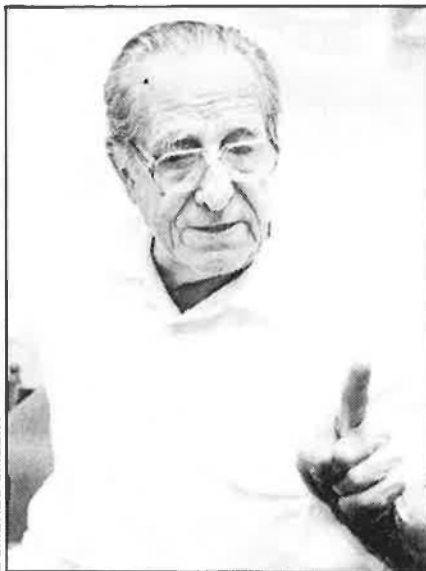
cap de la majoria d'ERC, i jo vam parlar un dia. Li vaig dir que, aquesta Costa Brava, la farien malbé. Llavors em va dir que fes un estudi i que anés a veure el president. Vaig anar a parlar amb el Macià i em va preguntar què s'hauria de fer a la Costa Brava. Jo li vaig respondre que el que sí que li podia dir era el que no s'havia de fer: construir a menys de cinc-cents metres del mar, construir entre les poblacions que hi havia i engrandir les poblacions existents cap a l'interior, en un arc de noranta graus.

—Ara a Barcelona hi ha molta activitat urbanística, ¿què li sembla el projecte olímpic?

—Aquest projecte olímpic és una meravella... des del mar no es veurà Barcelona, i des de Barcelona no es veurà el mar. Han confós Barcelona amb Marsella. A última hora fan un projecte de palmeres, de ports esportius i de gratacels davant el mar. Les gavines van al Tibidabo perquè, com que la palmera no fa ombra, els ocells hi fugen... És una destrossa com...

—Digui, digui...

—Miri, tinc vuitanta anys i no és una casualitat. Jo vaig assistir a la inauguració del pavelló Mier van der Rohes. El vaig veure amb els meus ulls i això que han fet ara és una vergonya. Sento dir que és una caricatura infame. Copiar un pla, copiar una secció o una façana està a l'abast de qualsevol manobre. El que costa és donar un ambient. El pavelló ara reconstruït té un ambient de discoteca. Hi ha un crític d'art, que va escriure un article en *El Mirador*, que s'extasia davant els angles rectes. Que vagi a veure l'arquitectura que fa el Núñez i

DOMÈNEC UMBERT

«Sense amor no es pot fer arquitectura».

Navarro i en trobarà a dojo, si és això que l'entusiasma.

—¿Però no ho havíem deixat córrer?

—El problema és que no ha comprès res i que mai no comprendrà res. L'arquitectura és una altra cosa. L'arquitectura és amor, i sense amor no es pot fer arquitectura.

—¿Ha vist la remodelació de la plaça del Rei?

—El Chillida és un bon escultor, però és glacial. Tot el que fa no té cap relació amb cap cosa humana. Posar a la plaça del Rei aquell ferro allà al mig, no. Això que ho posin a l'estació de Sants. El Chillida té talent, atenció, però quan fa una cagada, se li ha de dir. La plaça dels Països Catalans és un altre error. Això passa als joves arquitectes, com als joves en general

amb la política: s'arpleguen sobre seu i del seu pensament ja no volen fer ni crítica. El Bofill, per exemple, és un noi de talent, encara que jo crec que té més talent la seva germana. El Bofill en té, però vol reproduir allò que ja se n'ha anat; vol reproduir el passat ara. És un home que està desfasat.

—Voldria parlar-li d'un altre tema. Vostè és el secretari de la Comissió Internacional del Monument a Macià. ¿Com es troba el projecte?

—Han passat coses molt estranyes amb l'alcaldia de Barcelona. El fet és que es va fer un concurs internacional. Vam tenir vora cinc-cents demandes i es van presentar cent-setanta projectes. El Josep Lluís Sert era el president de la Comissió, però, com que va morir, va ser substituït pel Chillida. L'Ajuntament i la Generalitat hi tenien un delegat. Hi havia un representant de França, un altre d'Alemanya, el president de l'Associació Internacional d'Arquitectes... Això és un compromís internacional, i ara sembla que ho volen trencar.

—¿Per què?

—Miri, he sentit moltes animalades a propòsit dels rajos laser. Nosaltres, abans de donar el premi, vam demanar l'informe de l'Acadèmia de Ciències i va ser positiu. Ara tornen els problemes amb l'alcalde i els socialistes. No volen posar el monument a la plaça de Catalunya, sinó a la plaça de Macià, on només posar cinc mil persones es talla tota la circulació de Barcelona. Quan el Narcís Serra era l'alcalde, el seu secretari ja ens va dir «¿Què dirien els militars si es fa això a la plaça de Catalunya?». □

consumidors

**UNITS PER A MILLORAR
LA QUALITAT DEL CONSUM**

consum

PRIMERA COOPERATIVA VALENCIANA AUTOGESTIONADA PELS MATEIXOS CONSUMIDORS